

ПРОБЛЕМИ ТА ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІД НЕГАТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

В статті розглядаються основні проблеми стану, методика та зміст організації захисту особового складу Збройних Сил України від негативного інформаційно-психологічного впливу в умовах підготовки та застосування військ (сил)

В статье рассматриваются основные проблемы состояния, методика и содержание организации защиты личного состава Вооруженных Сил Украины от негативного информационно-психологического воздействия в условиях подготовки и применения войск (сил)

In the article the basic problems of the state, method and maintenance of organization of defence of personnel of Military Powers of Ukraine, are examined from negative information-psychological to influence in the conditions of preparation and application of troops (forces)

Глобальні інформаційні тенденції у світовій і військовій політиці, процеси інформатизації суспільства й Збройних Сил України, розробка в ряді держав стратегій і технологій ведення інформаційних і психологічних воєн спричинили виокремлення такої складової системи морально-психологічного забезпечення (МПЗ) діяльності військ (сил) як захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу, що одночасно є і невідомою частиною загальної системи інформаційного протидіяння.

Аналіз національної системи захисту інформаційного простору, протидії негативним інформаційним впливам свідчить про те, що вона спрямована головним чином на вирішення внутрішніх проблем забезпечення інформаційної безпеки. Але ця система має забезпечити захист також і від підривної закордонної пропаганди, негативних зовнішніх інформаційних і психологічних впливів, нейтралізувати або значно послабити довготривалий вплив іноземних інформаційних дій та гарантувати збереження державної таємниці. Існуюча система інформаційної безпеки в Україні принципово неспроможна забезпечити надійний захист від методів спеціальних інформаційних операцій. Саме через спеціальний, надзвичайний характер цих операцій для протидії їхнім наслідкам потрібний окремий підхід, спеціальні дії щодо їхньої нейтралізації.

В сучасних умовах Збройні Сили України і держава в цілому є об'єктом ведення інформаційної боротьби з боку розвинених країн світу. В подальшому, у міру розвитку інформаційної інфраструктури, при відсутності ефективної системи протидії, уразливість ЗС України, особливо у сфері управлінської діяльності, буде зростати. Тому проблеми захисту їх діяльності від

негативного інформаційного впливу необхідно розглядати в контексті досягнення загальної інформаційної безпеки країни в цілому, і воєнної безпеки – зокрема.

Нормативно-правові основи організації захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу викладені в Конституції України, законах “Про основи національної безпеки України”, “Про інформацію”, “Про об'єднання громадян”, “Про політичні партії”, “Про правовий режим надзвичайного стану”, “Про правовий режим воєнного стану”. В цих документах є положення, які визначають заходи щодо захисту національного інформаційного простору та обмеження у розповсюдженні певної інформації в особливий період.

Зокрема, законом України “Про правовий режим воєнного стану” [2] передбачено ряд таких обмежень:

- заборона діяльності політичних партій, громадських організацій, якщо вона загрожує суверенітету, національній безпеці України, її державній незалежності і територіальній цілісності;
- здійснення контролю за роботою підприємств зв'язку, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій;
- використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення;
- регулювання роботи цивільних телерадіоцентрів;
- заборона роботи аматорських приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передача інформації через комп'ютерні мережі;

- вилучення у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян радіо передавального обладнання, телевізійної, відео- і аудіоапаратури, комп'ютерів тощо.

Серед основних завдань Збройних Сил у Воєнній доктрині України визначена необхідність здійснення заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки [3].

В Доктрині інформаційної безпеки України серед реальних та потенційних загроз інформаційній безпеці країни визначено:

- у зовнішньополітичній сфері – зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет;

- у сфері державної безпеки – негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості кордонів України;

- у воєнній сфері – інформаційно-психологічний вплив на населення України, у тому числі на особовий склад військових формувань, з метою послаблення їх готовності до оборони держави та погіршення іміджу військової служби;

- у внутрішньополітичній сфері – негативні інформаційні впливи, в тому числі із застосуванням спеціальних засобів, на індивідуальну та суспільну свідомість [4].

Серед заходів, які має вживати держава з метою забезпечення інформаційної безпеки України, у вказаній Доктрині визначені:

- у зовнішньополітичній сфері – виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізація;

- у воєнній сфері – удосконалення форм і способів протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на послаблення обороноздатності держави [4].

Забезпечення інформаційної безпеки України має здійснюватися за такими принципами: свобода збирання, зберігання, використання та поширення інформації; достовірність, повнота та неупередженість інформації; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; гармонізація особистих, суспільних і державних інтересів; запобігання правопорушенням в інформаційній сфері; економічна доцільність; гармонізація українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним; пріоритетність національної інформаційної продукції.

Відповідно до згаданої Доктрини, для цього необхідна державна підтримка

вітчизняного виробника інформаційної продукції та телекомунікаційного обладнання, національних операторів телекомунікацій, зокрема, шляхом створення нормативно-правових, фінансових, фіскальних та інших передумов для підвищення їх конкурентоспроможності на світовому та національному ринках інформаційних та телекомунікаційних послуг.

Новітні керівні документи щодо підготовки і застосування Збройних Сил України визначають, що однією з складових МПЗ є захист від негативного інформаційно-психологічного впливу [5].

Отже, нормативно-правові засади щодо захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності в інформаційній сфері в цілому врегульовані, але механізм їх реалізації, особливо з питань організації та здійсненні захисту особового складу військ (сил) та населення від негативного інформаційно-психологічного впливу у Збройних Силах України потребує розробки.

Окрім цього, дотепер залишаються не вирішеними головні **проблеми** організації захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу у Збройних Силах України, а саме:

відсутній чіткий, нормативно визначений, розподіл інформаційно-психологічної боротьби на: а) інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника; б) захист від негативного інформаційно-психологічного впливу противника;

нормативно не визначено місце аспектів інформаційно-психологічної боротьби (об'єкт впливу - свідомість та психіка людини, громадянська свідомість та політична психологія суспільства) у загальній системі інформаційної боротьби, де об'єктами впливу є також технічні засоби управління військами (силами) та зброєю.

Такий стан ускладнює визначення органів управління, склад та підпорядкованість сил і засобів, які необхідні для здійснення захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу противника в умовах мирного часу (правового режиму надзвичайного стану) та правового режиму воєнного стану.

До того ж, не вироблені критерії оцінки ступеню небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу противника. Без таких критеріїв дуже важко приймати рішення щодо організації фізичного знищення, придушення або ускладнення роботи технічних засобів сил психологічних операцій противника під час воєнних дій.

Командувач (командир) повинен мати показники для вирішення проблеми вибору об'єктів для застосування обмежених за кількістю ракет, літако-вильотів, боєприпасів ствольної артилерії, розвідувально-диверсійних груп, засобів РЕБ та РЕР тощо.

Залишаються нормативно не визначеними права командувача (командира) щодо фізичного знищення об'єктів ЗМІ (електронних та друкованих), що використовуються незаконними збройними формуваннями. Не визначений алгоритм дій командувача (командира) щодо припинення діяльності окремих об'єднань громадян та політичних партій з виявленими проявами анти державницьких настроїв і дій. Залишається не відпрацьованим порядок допуску національних та міжнародних представників ЗМІ в район бойових дій. Не з'ясований порядок забезпечення військ (сил) агітаційно-пропагандистськими матеріалами, особливо періодичними виданнями в районах їхнього застосування тощо.

Ефективний захист від негативного інформаційно-психологічного впливу противника не може здійснюватися лише силами і засобами Збройних Сил України без цілеспрямованого використання можливостей органів державної влади, правоохоронних органів, судових органів, державних ЗМІ, об'єднань громадян, політичних партій. При цьому не зрозуміло яка структура державного управління буде здійснювати координаційну та організаційну функцію захисту?

Наразі наявні інформаційно-комунікативні засоби, що є у Збройних Силах України, можуть забезпечити проведення заходів захисту лише на тактичному та дещо на оперативно-тактичному рівні. При цьому, захист населення можливий лише в районах (міцях) дислокації та застосування військ (сил). Захист всього населення від негативного інформаційно-психологічного впливу потенційного (вірогідного) противника силами тільки Збройними Силами України неможливий.

Це означає, що противник тривалий час безперешкодно впливатиме на людський мобілізаційний ресурс держави. З якою свідомістю прийдуть військовозобов'язані на доукомплектування Збройних Сил України під час мобілізаційних заходів? Однозначна відповідь відсутня. А це складатиме більше половини чисельності військ (сил).

Крім того, наслідками інформаційно-психологічних операцій мирного часу буде важко прогнозоване відношення місцевого

населення до можливого застосування міжвидових угруповань Збройних Сил України. Буле це підтримка дій військ (сил), а може нейтральне чи й взагалі вороже ставлення?

Таким чином, на сьогодні далеко не відпрацьований механізм організації захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу противника, як і механізм організації та здійснення морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил), складовою частиною якого він є.

Для вирішення вказаних проблем, насамперед, необхідно визначити сутність, завдання та основи організації захисту особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу.

Захист військ (сил) від інформаційно-психологічного впливу - це комплекс погоджених за завданнями, місцем та часом заходів, що проводяться у мирний і воєнний час органами державного та військового управління всіх рівнів, командувачами (командирами), штабами, органами виховної та соціально-психологічної роботи із запобігання, зриву, нейтралізації і усунення наслідків негативного інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців і населення країни.

Метою цього захисту є зниження небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу на органи військового управління та особовий склад військ (сил) і населення; забезпечення ефективного управління військами (силами); зміцнення морально-психологічного стану особового складу військ (сил).

Відомий у Збройних Силах України фахівець з означеної проблеми Оніщук М.І. [6] визначає, що основними **завданнями** захисту військ (сил) від інформаційно-психологічного впливу є:

- роз'яснення рішень військово-політичного керівництва країни, завдань, що стоять перед військами (силами);
- аналіз і прогнозування інформаційної обстановки в районі бойових дій, ступеня її впливу на війська (сили) та населення;
- збір і узагальнення інформації про джерела та об'єкти негативного інформаційно-психологічного впливу;
- нейтралізація інформаційно-психологічного впливу противника, недопущення дезінформації військ та зниження їх морально-психологічного стану;
- проведення інформаційно-психологічних заходів (акцій), спрямованих на свої війська й населення в районі бойових дій;

Питання психології

- організація профілактичних запобіжних заходів щодо поширення неправдивих чуток серед особового складу, припинення слухів, тривожних висловлень і протиправних дій, спрямованих на зниження морально-психологічного стану військ (сил) та інше.

Аналіз та прогнозування інформаційно-психологічного впливу спрямовані на визначення:

- особливостей і тенденцій розвитку інформаційної та морально-психологічної обстановки в районі бойових дій;

- наявних сил і засобів, способів і прийомів, можливих рубежів і районів, особливостей змісту й заходів проведення противником інформаційно-психологічних операцій;

- активності і спрямованості ворожих інформаційних потоків і комунікацій, можливих об'єктів і каналів потенційного негативного впливу на війська (сили);

- прогнозування можливого рівня деморалізації й психогенних втрат особового складу від інформаційно-психологічного впливу противника та оцінка ступеня уразливості своїх військ (сил);

- слабких місць противника в проведенні інформаційно-психологічних дій.

Запобігання інформаційно-психологічному впливу противника включає:

- своєчасне визначення початку інформаційно-психологічних акцій і операцій противника;

- безперервне й психологічно доцільне суспільно-політичне й бойове інформування особового складу, роз'яснення йому цілей і завдань ведення противником підривних дій;

- перекриття або встановлення повного контролю над каналами інформаційно-психологічного впливу противника;

- виявлення психічно нестійких військовослужбовців, що піддалися ворожому впливу, та робота з ними;

- ознайомлення військовослужбовців з прийомами й методами, що використовує противник;

- розвідка, придушення й знищення сил і засобів психологічних операцій супротивника;

- виховання в особового складу переконань у справедливості боротьби, вірності присязі, віри в командирів та начальників, упевненості в силу й міць власної зброї, виховання ненависті до ворога і віри в перемогу;

- нарощування матеріально-технічної бази інформаційно-психологічного впливу на свої війська й населення.

Зрів інформаційно-психологічного впливу противника досягається;

- своєчасною розвідкою, придушенням або знищенням сил і засобів ведення противником інформаційно-психологічної боротьби;

- постійним інформуванням особового складу про застосування противником сил і засобів інформаційно-психологічної боротьби й способах протидії їм;

- запобігання поширення серед військовослужбовців та населення антидержавних і антиармійських матеріалів, іншої ворожої інформації;

Ліквідація наслідків інформаційно-психологічного впливу противника припускає:

- вживання рішучих заходів по виявленню й ізоляції підрозділів, що зазнали деморалізації та наданню їм психологічної допомоги;

- припинення панічних настроїв, ворожих слухів, профілактику фобій;

- виявлення й усунення причин, що викликали психогенні втрати;

- аналіз і ліквідація слабких (уразливих) місць у системі захисту військ (сил) від інформаційно-психологічного впливу противника;

- відновлення втрат і нарощування сил і засобів інформаційно-психологічного впливу, що беруть участь у операції (бойових діях).

До основних заходів захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу в ході підготовки та застосування військ (сил) належать:

- здійснення безперервного, об'єктивного, психологічно доцільного інформування особового складу та органів управління;

- розповсюдження через інформаційні структури Міністерства оборони, ЗМІ, мережу Інтернет фактів і подій застосування військ (сил);

- організація діяльності кореспондентів вітчизняних та зарубіжних інформагентств прес-центрами видів ЗС та оперативних командувань;

- аналіз, узагальнення змісту та технологій діяльності сил і засобів психологічних операцій противника при проведенні інформаційно-психологічних акцій;

Питання психології

- вивчення, аналіз та висновки із змісту та характеру інформації, що розповсюджується на сторінках Інтернет;

- відновлення системи інформації в умовах знищення противником державних телекомунікацій та виведення з ладу військових засобів інформування особового складу.

- викриття та упередження психологічних акцій противника;

Крім того, сукупність заходів захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу в **бойових умовах** включає:

- визначення факторів бойової, суспільно-політичної та морально-психологічної обстановки, які можуть бути використані противником для інформаційно-психологічного впливу на наші війська;

- вивчення, аналіз та узагальнення змісту, форм, методів, способів та прийомів інформаційно-психологічного впливу противника, прогнозування його можливих наслідків, роз'яснення військовослужбовцям мети, завдань та технологій ПсО противника, можливостей їх технічних засобів;

- виявлення сил і засобів психологічних операцій противника, встановлення їх бойових можливостей та порядку застосування, вживання заходів щодо припинення діяльності (вогневе ураження, електронне придушення) телевізійних і радіозасобів, систем супутникового зв'язку, мереж Інтернет, підрозділів психологічних операцій противника скоординованими діями розвідки, радіоелектронної боротьби, ракетних військ і артилерії, авіації;

- нейтралізацію діяльності інформаційних агенцій, органів психологічних операцій противника через випереджене розповсюдження у засобах масової інформації країни, комп'ютерних мережах Інтернет,

органах військового управління фактів і подій застосування військ (сил);

- попередження (припинення) розповсюдження негативної інформації (чуток) через безперервне, об'єктивне, психологічно доцільне інформування військовослужбовців, своєчасне знищення листівок та інших дезінформаційних матеріалів противника, обмеження індивідуального використання особовим складом радіоприймачів, організацію контролю за використанням радіозасобів в підрозділах зв'язку;

- організацію взаємодії (співробітництва) з питань проведення заходів протидії ІПсВП (антидержавницьких сил) з органами державної влади та місцевого самоврядування, з відповідними структурами Прикордонної служби, МВС, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, з органами Служби безпеки України [6].

Захист військ (сил) від негативного інформаційно-психологічного впливу має бути оперативним, надійним, безперервним. Оперативність вимагає на основі аналізу та узагальнення характеру, змісту, цілей, форм, методів, технологій і методик проведення психологічних акцій противника оперативно реагувати на них, доводити до особового складу та населення дійсний стан речей. Надійність передбачає створення ефективного бар'єру проникнення психологічного впливу противника у свідомість військовослужбовців та населення в регіоні застосування військ. Безперервність – це постійне відслідковування цих процесів як під час бойових дій, так і поза ними.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами згідно із законом N2222 – IV від 08.12.2004 р.
2. Закон України “Про правовий режим воєнного стану” від 06.04. 2000р. № 1647-III.
3. Воєнна доктрина України. (затверджена Указом Президента України від 15. 06. 2004 р. № 648/2004.)
4. Доктрина інформаційної безпеки України (затверджена Указом Президента України від 08.07.09 № 514/2009).
5. Про затвердження Концепції морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України / Наказ Міністра оборони України від 05.05.1999 р. №142.
6. Онищук М.І. Протидія інформаційно-психологічному впливу противника. Навчально-методичний посібник. -К.: НАОУ, 2002-36 с.
7. Толубко В.Б. Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти) Монографія. - К.: НАОУ, 2003 - 320 с.